

АЛЯКСАНДР АЛЯКСАНДРАВІЧ КАВАЛЕНЯ

(Да 70-годдзя з дня нараджэння)

Імя акадэміка-сакратара Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, члена-карэспандэнта, доктара гістарычных навук, прафесара Аляксандра Аляксандравіча Кавалені шырока вядома ў асяроддзі вучоных, педагогаў і студэнтаў.

Аляксандр Аляксандравіч нарадзіўся 14 сакавіка 1946 г. у гарадскім пасёлку Капыль Мінскай вобласці ў сям'і настаўніка. Бацька Аляксандр Емяльянавіч, былы партызан, пасля Вялікай Айчыннай вайны працаваў дырэктарам школы, маці, Ганна Аляксандраўна, партызанская сувязная ў гады Вялікай Айчыннай вайны, рызыкауючы жыццём, выконвала баявыя заданні, пасля вайны была хатняй гаспадыняй. У вялікай дружнай сям'і Каваленяў было 6 дзяцей: 4 хлопцы і 2 дзяўчынкі. Менавіта ў сям'і, а затым у школе сфарміраваліся цэльнасць характару Аляксандра Аляксандравіча, яго пастаянная прага да ведаў, настойлівасць і працавітасць.

Пасля заканчэння дзевяці класаў А. А. Каваленя ў 1962 г. паступіў у Мінскае ПТВ № 23, якое скончыў на выдатна і атрымаў спецыяльнасць слесара. Навучанне ў прафесійным вучылішчы юнак сумяшчаў з вучобай у школе рабочай моладзі, якую паспяхова закончыў у 1964 г. Малады хлопец актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці. Яго заняткі ў аэраклубе і радыёшколе паўплывалі на тое, што пасля прызыву ў Савецкую Армію ён быў накіраваны ў элітныя дэсантныя войскі. У 1968 г. Аляксандр Аляксандравіч быў дэмабілізаваны ў званні сяржанта і адразу прадоўжыў працу на будоўлях Мінска.

У 1970 г. ён паступіў на гісторыка-геаграфічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя М. Горкага. У інстытуце актыўна займаўся грамадскай дзейнасцю, працаваў у студэнцкіх будаўнічых атрадах у Карэліі, Сібіры, на будоўлях Беларусі. Выкладчыкі і сябры паважалі сціплага і працавітага студэнта, неаднаразова выбіралі яго старшынёй прафсаюзнага бюро факультэта, з 1974 па 1979 г. А. А. Каваленя ўзначальваў студэнцкі прафсаюзны камітэт інстытута.

У 1973 г. Аляксандр Аляксандравіч ажаніўся і вось ужо 43 гады побач з ім, нягледзячы на ўсе жыццёвыя цяжкасці, яго жонка Тамара Кузьмінічна. У 1975 г. у іх нарадзілася дачка Алена, а сёння ўжо радуе поспехамі ў навучанні ўнучка Насця.

У 1979 г. А. А. Каваленя стаў аспірантам кафедры гісторыі КПСС МДП імя М. Горкага. Яму пашанцавала быць аспірантам, а потым і дактарантам таленавітага вучонага, выдатнага чалавека, доктара гістарычных навук, прафесара Аляксандра Мікалаевіча Мацко. У 1983 г. пад яго кіраўніцтвам ён абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Ідейно-политическая работа подпольных партийных организаций КП(б)Б в партизанских зонах».

Са снежня 1982 г. Аляксандр Аляксандравіч працаваў на пасадзе асістэнта кафедры гісторыі КПСС МДП імя М. Горкага, а ў маі 1987 г. быў абраны на пасаду дацэнта гэтай кафедры. З 1983 па 1991 г. ён з'яўляўся членам Рэспубліканскага каардынацыйнага савета па распрацоўцы праблем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, з 1987 г. падтрымліваў цесныя сувязі з аддзелам ваеннай гісторыі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, удзельнічаў у распрацоўцы дзяржаўных праграм фундаментальных даследаванняў нацыянальнай гісторыі Беларусі. У 1994 г. быў залічаны

ў дактарантуру, а ў 1996 г. абраны загадчыкам кафедры айчыннай і сусветнай гісторыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка. Пад кіраўніцтвам А. А. Кавалені кафедра стала адным з цэнтраў вывучэння і папулярызацыі гісторыі Вялікай Айчыннай і Другой сусветнай войнаў.

Станоўчую ацэнку навуковай грамадскасі атрымалі выдадзеныя ім манаграфіі і вучэбныя дапаможнікі, якія падрыхтаваны з улікам новых метадалагічных падыходаў і з'яўляюцца вынікамі дзясяткаў гадоў працы ў архівах і бібліятэках, шматлікіх сустрэч і гутарак са сведкамі гістарычных падзей. Манаграфія Аляксандра Аляксандравіча «Беларусь у гады Другой сусветнай вайны (1939–1945)» (Мн., 1996) была адзначана прэміяй і Дыпламам лаўрэата конкурсу БДПУ імя М. Танка за 1997 г. Вынікам руплівага пошуку даследчыка стала манаграфія «Прагерманскія саюзы моладзі на Беларусі. 1941–1944. Вытокі. Структура. Дзейнасць» (Мн., 1999). У 2000 г. па гэтай тэме А. А. Каваленя абараніў доктарскую дысертацыю, якая ўнесла важкі ўклад у навуковае вырашэнне адной з самых складаных і вострых праблем айчыннай гісторыі перыяду Другой сусветнай вайны. У 2004 г. яму было прысвоена навуковае званне прафесара. Падрыхтаваны пад кіраўніцтвам Аляксандра Аляксандравіча па даручэнні Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь вучэбна-метадычны комплекс «Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксце Другой сусветнай вайны)» (Мн., 2006–2009), які ўключае праграму, падручнікі для ВНУ і сярэдніх агульнаадукацыйных устаноў (адзначаны спецыяльнымі дыпламамі на рэспубліканскіх конкурсах «Мастацтва кнігі» ў 2005 і 2006 гг.), даведнік, рабочы сшытак, хрэстаматыю, дапаможнік для настаўніка, прызнаны лепшым сярод краін СНД. Але самай высокай адзнакай гэтай тытанічнай працы з'яўляюцца шматлікія падзякі ад настаўнікаў і ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны.

У 2004–2010 гг. А. А. Каваленя працаваў дырэктарам Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і выразна прадэманстравалі, што ён не толькі таленавіты вучоны і педагог, але і выдатны арганізатар навукі. Дзякуючы энергіі і арганізацыйнаму таленту Аляксандра Аляксандравіча як кіраўніка, Інстытут гісторыі ператварыўся ў дзяржаўны цэнтр арганізацыі сістэмных гістарычных даследаванняў; навукоўцы Інстытута паспяхова выканалі Дзяржаўную комплексную праграму навуковых даследаванняў на 2006–2010 гг. «Гісторыя беларускай нацыі, дзяржаўнасці і культуры»; упершыню за ўсю гісторыю краіны ў Інстытуце была адкрыта ўнікальная Археалагічная навукова-музейная экспазіцыя, якая яскрава раскрывае багатую гісторыка-культурную спадчыну Беларусі; вучонымі Інстытута былі падрыхтаваны і рэалізаваны на практыцы навуковыя канцэпцыі абноўленага Музея гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Музея прыроды і гісторыі Нацыянальнага парка «Белавежская пушча», а таксама распрацавана навуковая канцэпцыя Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь.

У лютым 2009 г. А. А. Кавалене быў аказаны высокі давер з боку кіраўніцтва дзяржавы. Ён быў прызначаны акадэмікам-сакратаром АДДЗЯЛЕННЯ гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі і ўведзены ў склад Прэзідыума Нацыянальнай акадэміі навук.

Сёння Аляксандр Аляксандравіч у творчым росквіце. Пад яго кіраўніцтвам паспяхова выканана Дзяржаўная праграма навуковых даследаванняў на 2011–2015 гг. «Гісторыя, культура, грамадства, дзяржава». За ўвесь час навукова-педагагічнай дзейнасці ім апублікаваны больш 400 навуковых і навукова-метадычных прац, у тым ліку 4 асабістыя і 20 калектыўных манаграфій, 58 падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў і праграм. Ён з'яўляецца навуковым рэдактарам і рэцэнзентам звыш 100 манаграфій, навуковых зборнікаў, навукова-метадычных дапаможнікаў, падручнікаў і дысертацыйных прац. Пад яго навуковым кіраўніцтвам сфарміравана цэлая навуковая школа маладых даследчыкаў Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў. Ім падрыхтаваны 6 кандыдатаў навук. Ужо 11 гадоў А. А. Каваленя ўзначальвае савет па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый у Інстытуце гісторыі НАН Беларусі. Аляксандр Аляксандравіч – навуковы рэдактар, член рэдакцыйных калегій і саветаў часопісаў «Доклады Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі», «Весці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук», «Архівы і справаводства», «Беларуская думка», «Беларускі гістарычны часопіс», «Гісторыя і грамадазнаўства», «Историческое пространство. Проблемы истории стран СНГ».

Сведчаннем высокага навуковага аўтарытэту А. А. Кавалені з'яўляецца яго ўдзел у міжнародных кангрэсах, сімпозіумах і канферэнцыях не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе

межамі. За час навукова-педагагічнай дзейнасці ён прыняў удзел больш чым у 150 навуковых канферэнцыях, кангрэсах, сімпозіумах і «круглых сталах», пры гэтым выступіў арганізатарам звыш 130 з іх.

За вялікую плённую працу Аляксандр Аляксандравіч неаднаразова адзначаўся Ганаровымі граматамі прафсаюзных камітэтаў розных узроўняў, двойчы (у 2002 і 2003 гг.) – Пасведчаннем Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за асабісты ўклад у развіццё здольнасцей таленавітай моладзі, у 2002 г. з'яўляўся стыпендыятам Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, у гэтым жа годзе ўзнагароджаны знакам «Выдатнік адукацыі», у 2005 г. – юбілейным медалём «60 год вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў», у 2006 г. – медалём Францыска Скарыны, у 2009 г. – Падзякай Упраўлення справамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і Ганаровай граматай НАН Беларусі, у 2010 г. – юбілейным медалём «У гонар 80-годдзя Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі». За ўклад ва ўмацаванне адзінства славянскіх народаў у 2006 г. абраны сапраўдным членам Міжнароднай славянскай акадэміі адукацыі імя Я. А. Каменскага. За плённую працу па вывучэнні, захаванні і папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі 30 декабря 2011 г. А. А. Кавалене аб'яўлена Падзяка Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 23 чэрвеня 2014 г. Аляксандру Аляксандравічу прысвоена званне заслужанага дзеяча навукі Рэспублікі Беларусь. У гэтым жа годзе А. А. Каваленя быў выбраны членам-карэспандэнтам Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Бясспрэчна, сёння Аляксандр Аляксандравіч Каваленя – адзін з буйнейшых спецыялістаў у галіне гістарычнай навукі. З нагоды яго 70-годдзя вучні, сябры, калегі жадаюць глыбокапаважанаму юбіляру добрага здароўя, творчага натхнення і новых поспехаў на ніве арганізацыйнай дзейнасці дзеля росквіту сацыяльна-гуманітарных навук нашай краіны.

*В. В. Даніловіч, дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт,*

*М. П. Касцюк, галоўны навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі,
акадэмік, доктар гістарычных навук, прафесар*